

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

BILTHOVEN — B. TELDER

Het dagelijkse bijbellezen

■ **Spreek HERE! —
uw dienstknecht, uw dienst-
maagd hoort**

Wij belijden dat God de HERE een bijzondere zorg draagt voor ons welzijn en voor ons heil. Dat Hij daarom ook aan zijn knechten, de apostelen en profeten, geboden heeft om Zijn geopenbaarde woord op schrift te stellen.

Zo mogen we nu onze Bijbel bezitten, het goede woord van onze hemelse Vader, waarnaar we dagelijks luisteren mógen en ook luisteren móeten.

Het zou toch wel heel on dankbaar zijn, als de HERE ons zijn Woord geeft, dat wij dat Woord ongebruikt en ongelezen zouden laten. Stel je voor: de HERE wil tot ons spreken, en wij nemen niet de moeite om naar Hem te luisteren.

Wie als discipel van de Heer Jezus Christus zijn hemelse Vader echt lief heeft, zal graag luisteren naar wat de HERE tot hem zeggen wil. Zijn hart staat open voor de Schrift. Hij leert ook de taal van de Schrift kennen. Hij raakt vertrouwd met de gedachtenwereld van de Schrift. En telkens, als hij bij de huiselijke godsdienstoefening de Bijbel leest

of hoort lezen, ontvangt hij de gelegenheid en het voorrecht om naar de HERE te luisteren: Spreek HERE! — uw dienaar, uw dienares hoort.

Als we zo eens wat meer het dagelijkse bijbellezen gingen verstaan. Dat God de HERE, al is het telkens maar vijf minuten, tot ons spreken wil, een kort gesprek met ons wil voeren, om ons te onderwijzen en te vertroosten, of ook om ons te vermanen en te bestraffen, en in dat alles tot ons zijn bevel doet doordringen om Hem als onze hemelse Vader lief te hebben en om Zijn wil te doen, wat zou dan daarin schoon ons leven in verbondenheid met de HERE tot openbaring komen. Dan hebben we ook in ons bidden en dankzeggen Hem iets te antwoorden.

Want zo moeten we het toch zien.

Stel, we lezen voor onszelf of aan tafel Deuteronomium 18 : 9-14, waarin Mozes het volk van de HERE nadrukkelijk waarschuwt om zich niet in te laten met de waarzeggerijen en zwarte kunst van de heidense volken. Dan luisteren we met eerbied en godvruchtigheid. En na de lezing danken we: Dank HERE, dat U een ogenblik tot ons gesproken hebt en in dat spreken ons gewaarschuwd om ons van alle waarzeggerij en magie en horoscopische nieuwsgierigheid ver te houden, omdat U dat een gruwel vindt! Leid ons niet in verzoeking maar verlos ons van de boze!

Bij een volgende gelegenheid heeft de HERE ons, naar de orde van de Schriftlezing, weer wat anders te zeggen tot onze lering of vermaning of vertroosting.

Nu zal bij het spreken dat de HERE tot ons doet, het meermalen voorkomen dat ons niet aanstonds duidelijk is, wat Hij bedoelt te zeggen. Dat komt bij een gesprek onder mensen ook wel voor. Maar dat behoort ons niet te verontrusten. We moeten aan de woorden van de HERE wennen. Als we maar geduld hebben om te blijven luisteren. En als we maar bereid zijn, als de HERE spreekt, om ons aan Zijn woorden gevangen te geven.

Bereid om te luisteren.

Want we zijn vaak als eigenwijze en betweterige kinderen, die heel moeilijk zich door oudere en verstandiger lieden gezeggen laten. Of we luisteren maar met een half oor. Of we hebben het te druk met eigen zaken.

Zo zijn er ook bijbellezers, die door hun ge-

leerdheid en wetenschappelijkheid, door hun wereldse wijsheid en zelfverzekerdheid, — nu ja, nog wel onder Gods Woord verkeren, maar er verder het hunne van denken. Ze zitten er maar wat onverschillig bij.

Ze willen de HERE niet verstaan. Ze kunnen het ook niet.

Hoe arm en diep zondig zulk afkerig luisteren is, moet wel duidelijk zijn voor een ieder die door genade met de apostel Paulus heeft geleerd (2 Cor. 10 : 5) 'alle redeneringen waarmee de mensen zich verheffen tegen het kennen van God neer te werpen en elke gedachte met geweld te dwingen tot gehoorzame overgave aan Christus'.

Als de HERE spreekt, dan hebben wij maar te luisteren. Eerdbiedig en aandachtig en eenvoudig als een onbevange kind. Ons dagelijks te laten onderwijzen en zegenen.

Dan ontvangen we ook een wijs en verstandig hart om op te merken wat de HERE ons zegt. Al wat Hij ons vertelt van Zijn grote werken. Van de schepping aller dingen. Van onze diepe val in zonde. Van de verlossing die in Christus Jezus is. Van de geschiedenis der mensheid in het verleden en van de dingen die in de toekomst nog te gebeuren staan.

Zo verkrijgen wij de echte levenswijsheid. Dan leren we geestelijk te onderscheiden. Dan beproeven we de geesten of ze uit God zijn. Dan worden we ook niet zo haastig meegesleept door allerlei wind van leer.

Laat zo de dagelijkse Schriftlezing, persoonlijk of gemeenschappelijk, onder ons in ere blijven. Wij moeten er ons ook door onze kinderen niet vanaf laten brengen. Want juist zij moeten aan de stem van de HERE leren wennen. En wat Hij te zeggen heeft ook langzamerhand en steeds meer leren begrijpen.

Ook éerbied van onze kleinen vragen: denkt erom, nu gaan we naar de HERE luisteren.

Ook voor onszelf het altijd weer opnieuw als genade zien, dat God de HERE tot ons spreken wil. Tot de geleerdste professor en tot de eenvoudigste onder de eenvoudigen. De eerste heeft het zeker niet minder nodig dan de laatste. Want echt kind zijn, kinderlijk gelovig luisteren, is wel voor ieder van ons moeilijk, maar toch het moeilijkste vaak voor hen, die zelf tot onderwijzen en spreken geroepen zijn.

KERKELIJK Leven

■ De „Gereformeerde Gezindte”

In de Persschouw van dit nummer heb ik een artikel overgenomen van Ir. Van der Graaf dat hij in het door hem geredigeerde weekblad „De Waarheidsvriend” plaatste.

Zoals men kan lezen wijst hij er daarin met klem en vreugde op dat, vooral door het „Getuigenis” en de daarop losgekomen positieve reacties, het ideaal van de Gereformeerde Gezindte — of Gezindheid — weer tot leven is gekomen, ondanks alle dogmaticale en andere verschillen die daarin voorkomen.¹⁾ Hij houdt voorts een vurig pleidooi daarvoor dat de eenheid welke er tussen de nuances binnen die Gezindte bestaat al meer zal worden beseft. En vooral ook daarvoor dat deze eenheid zich ook metterdaad in allerlei opzicht en op allerlei gebied krachtig zal openbaren.

Ik heb zijn bewogen, recht uit het hart komende, pleidooi daarvoor met grote dankbaarheid en vreugde gelezen. Ik hoop dat het heel velen onder de ogen zal komen en dat ieder op eigen plaats al het mogelijke zal doen om de roeping waarop Ir. Van der Graaf in dit verband wees in Gods kracht te volbrengen.

In aansluiting aan wat hij schreef wil ik hier het een en ander voor die Groenianse „Gereformeerde Gezindte” zeggen met de bedoeling dat men beter zal verstaan wat met die term wordt bedoeld.

■ „gezindheid” in de grondwet

Het woord „gezindte” of „gezindheid” stamt uit de grondwet van 1815. In art. 191 daarvan werd namelijk bepaald dat „aan alle godsdienstige gezindheden in het koninkrijk bestaande” gelijke bescherming zal worden verleend.

Het is interessant na te gaan hoe dit woord in die grondwet is gekomen.

Zoals men weet had koning Willem I in 1813 de soevereiniteit over de Nederlanden aanvaard „onder waarborging van een wijze constitutie”. De koning — hij heette toen nog de soevereine vorst — benoemde een commissie om een ontwerp daarvoor samen te stellen. Uiteraard werd Gijsbert Karel van Hogendorp voorzitter daarvan. Hij was de grote staatsman die het initiatief nam voor de bevrijding van ons volk uit de greep van Napoleon. Bovendien had hij reeds lang te voren — tijdens Napoleons tocht naar Rusland — een schets voor een grondwet gereed gemaakt. Van deze grondwetscommissie was ook de karakterloze opportunist Van Manen lid.²⁾ Hij overvleugelde daarin zelf al heel gauw Van Hogendorp.

In zijn project voor een grondwet had Van Hogendorp voorgesteld deze bepaling op te nemen: „alle andere godsdiensten — naast de hervormde godsdienst — genieten de bescherming der regering”.

De tendens van deze voorslag is duidelijk. De „hervormde godsdienst” werd als de dominerende beschouwd. De andere „godsdiensten” bestaan daar „naast”! Voorts moet ten opzichte van dit voorstel van Van Hogendorp opgemerkt worden dat het spreken van Hervormde „godsdienst” vreemd is. Wat is die? En wat zijn de andere „godsdiensten”?

¹⁾ Ik spreek van dogmaticale en niet van dogmatische verschillen, omdat deze meer op het terrein van de dogmatiek (de wetenschap omtrent het dogma) dan op dat van het dogma (de belijdenis) liggen.

²⁾ Men leze over deze sinistere figuur wat H. Algra in zijn *Despereert niet*, deel 3 over hem schrijft. Ik heb waar ik momenteel schrijf, dit boek niet tot mijn beschikking. Daarom kan ik niet aangeven op welke pagina hij dat doet.

Zijn dat de Rooms-katholieke, Lutherse, Remonstrantse, naast de Joodse, Mohammedaanse enz.?

In de commissie was men het over deze bepaling niet eens. Men wilde niet dat aan alle mogelijke „secten” van overheidswege bescherming werd toegezegd. Dat moest uiteraard op grond van deze bepaling geschieden! Nu, zo'n bescherming wilde ook Van Hogendorp niet! Eén van de leden van de commissie — Roëll — stelde daarom voor te lezen: „alle erkende godsdiensten”. Maar toen merkte Van Manen op, dat er in Delft een godsdienstig genootschap bestond — Christo Sacrum geheten — dat niet „erkend” was en dus op grond van deze bepaling niet „beschermd” zou zijn. Daarom werd besloten dat de grondwettige bescherming voor alle bestaande godsdiensten zou gelden. En zo kwam in de grondwet van 1814 de bepaling voor: „Aan alle bestaande godsdiensten wordt gelijke bescherming verleend.”

Zoals bekend is werd de grondwet van 1814 in 1815 gewijzigd in verband met de vereniging van België met Nederland. Zonder dat na te gaan is waarom dat precies geschiedde werd daarin in plaats van over „godsdiensten” over „godsdienstige gezindheden” gesproken. Zoals gezegd vindt men die term in art. 191 van deze grondwet.

De termen „godsdienst” en „godsdienstige gezindheid” werden toen evenwel afwisselend in dezelfde betekenis gebruikt. Dat blijkt hieruit dat in de Franse vertaling van de grondwet de uitdrukking „godsdienstige gezindheid”, die daarin meermalen voorkomt, vaak met het woord „culte” (godsdienst) wordt weergegeven. De Franse versie van art. 191 sprak evenwel van „communions religieuses” (religieuze gemeenschappen).

Wat de officiële instanties destijds onder „godsdienstige gezindheid” verstonden werd later door de Raad van State aldus omschreven: het is „een onderlinge vereniging, waarin uiterlijke godsdienstige plechtigheden en gebeden plaats hebben.”

Men kan dit ook zó zeggen: een godsdienstige gezindheid is een **kerkgenootschap** in de zin waarin men toen zo'n instituut opvatte. Daarbij houde men in het oog dat naar de opvatting van de gouvernementele en kerkelijke instanties zo'n kerkgenootschap veranderingen in zijn reglementen, organisaties en zelfs in zijn geestelijke grondslag kon aanbrengen zonder dat het zijn identiteit verliest. Het was immers een „protestants beginsel” dat een kerkelijke gemeenschap — in tegenstelling tot de Rooms-katholieke opvatting volgens welke de kerk in leer en regering onveranderlijk is — zulke wijzigingen zonder dat ze in wezen veranderden kon aanbrengen.

Dit is het verhaal van de term „godsdienstige gezindheid” zoals die in de grondwet van 1815 voorkwam en van de wijze waarop zij door de toonaangevende wereldlijke en kerkelijke instanties van die tijd werd gehanteerd.

Maar naast of liever tegenover deze opvatting ontstond een andere. Dat geschiedde in verband met de Afscheiding.

We zullen het daar nu over hebben.

■ de maatregelen tegen de Afscheidenen

Zoals men weet ontstond de Afscheiding in 1834. Tot grote schrik en woede van de bestuurders van het Ned. Herv. Kerkgenootschap, de regering en niet in het minst van Koning Willem I.

Onmiddellijk na het ontstaan van de Afscheiding begonnen de regeringsinstanties de Afscheidenen, als ze met meer dan twintig personen samen kwamen, n.b. onder aan-

sporing van de „Algemeene Synode van de Ned. Herv. Kerk” te vervolgen.³⁾ Deze instanties fundeerden die vervolging van de „separatisten” met een artikel uit de door Napoleon in ons land ingevoerde strafwet, de Code Pénal. Daarin kwam namelijk een bepaling voor dat samenkomsten van meer dan twintig personen, die zich met „voorwerpen van godsdienst” bezig hielden niet anders dan met toestemming van de Hoge Regering mochten worden gehouden.⁴⁾

Zoals van zelf sprak beriepen de Afscheidenen en hun verdedigers zich bij de verdediging van hun recht om godsdienst-oefeningen te houden waaraan meer dan twintig personen deelnamen, op het grondwetsartikel waarin aan alle bestaande godsdienstige gezindheden gelijke bescherming door de Overheid werd toegezegd. Wel was in de grondwet bepaald dat de bestaande wetten, en daaronder ook de Code Pénal, van kracht zouden blijven. Maar het sprak immers van zelf dat die bepaling niet betrekking kon hebben op zaken welke in die grondwet zelf waren gereëld!

En wanneer betoogd werd dat de grondwet alleen aan bestaande godsdienstige gezindheden van Overheidswege bescherming was toegezegd wezen de Afscheidenen er op dat zij in geen enkel opzicht een **nieuwe** „godsdienstige gezindheid” vormden! Ze bleven immers trouw aan „de leer, de dienst en tucht” der vaderen. En hun kerken aanvaardden onverkort de belijdenisschriften en de kerkenorde van de aloude Geref. Kerken!

Een paar rechtbanken van ons Vaderland spraken de overtreding van het genoemde Artikel van het Code Pénal beschuldigde Afscheidenen vrij op grond van de genoemde bepalingen van de grondwet. Maar de overgrote meerderheid van de regeringsinstanties bleef volhouden dat de „separatisten” een nieuwe „sekte”, een nieuwe „godsdienstige gezindheid” vormden, daarom geen recht op bescherming hadden en bij overtreding van art. 291 van de Code Pénal vervolgd moesten worden. En dat geschiedde dan ook. De Afscheidenen kwamen in de gevangenissen, kregen zware boeten en werden gekweld door inkwartiering.⁵⁾

■ de kerkelijke en geestelijke situatie — er is niets nieuws onder de zon

De krachtigste verdediger van de Afscheidenen van Groen van Prinsterer.

³⁾ Op 13 juli 1835 schreef de Algemene Synode van de Ned. Herv. Kerk aan de Minister van Eredienst: „De Synode vergenoegt zich met in den schoot Uwer Excellentie uit te storten haar verlangen, dat door krachtdadige tuschenkomst van het burgerlijk bestuur en de regterlijke magt de bestaande wanorde moge worden te keer gegaan en hare voortplanting voorgekomen. Zij doet zulks met te grooter vrijmoedigheid, omdat zij daarin niet alleen het gezag der kerkelijke wetten, maar ook de eer van den Godsdienst en de zuiverheid der zeden en de rust der burgerlijke maatschappij betrokken acht...”

⁴⁾ Art. 291 van het Code Pénal luidde: Geenerlei genootschap (of gezelschap) van meer dan twintig personen, met oogmerk om dagelijks of op zekere bepaalde dagen bijeen te komen, ten einde zich met voorwerpen van godsdienst, letterkunde, staatkunde of andere zaken bezig te houden, zal opgericht mogen worden, dan met toestemming van de Hooge Regeering, en onder zodanige voorwaarden, als het openbaar gezag zal goedvinden, het gezelschap op te leggen.

⁵⁾ Het is Van Manen geweest die, nota bene als minister van justitie, er op aandrang de Afscheidenen met inkwartiering van rauwe soldaten te kwellen. Die inkwartiering was z.i. een effectiever middel om de Afscheidenen klein te krijgen dan geldboeten. En het kon ook toegepast worden, als de wet te kort schoot!

Hij trad als zodanig het eerst op in zijn maïstrale brochure: „De Maatregelen tegen de Afgescheidenen aan het Staatsregt getoetst.”⁶⁾

Na vele jaren heb ik dit sublieme pleidooi weer met bewondering en ontroering gelezen. Het is omsteld met de vloed der verantwoordigen over het schandelijk onrecht dat eenvoudige christenen uitsluitend vanwege de beleving van hun geloof en dat nog wel in het „vrije” Nederland onder een Oranje-vorst werd aangedaan. Het is de kristallisatie van een diep gewortelde overtuiging en kenmerkt zich door een ongemeen klimmende betoogtrant. En het is geschreven in een klassiek, monumentaal proza.

Bij het doorlezen van deze, in de eerste druk niet meer dan goed zeventig bladzijden tellende, brochure viel mij on hoe bijna nauwend actueel Groens betoog is.

In de jaren na de napoleontische tijd openbaarde zich — precies als dat na de tweede wereldoorlog het geval was — in de kerkelijke wereld, ook van ons land, een ongelofelijk krachtige oecumenistische tendens — al gebruikte men dat woord oecumenisch nog niet.

Men droomde ook toen van een grote eenheidskerk. Op een jubileumvergadering van de Remonstrantse kerken werd door de feestredenaar de hoop uitgesproken dat dat jubileum het laatste zou zijn! Koning Willem I stimuleerde dit streven met alle kracht. Daarom haatte hij de Afscheiding. Hoe serieus hij in zijn eenheidsstreven was, bleek bijzonder duidelijk daaruit dat hij bij Koninklijk Besluit de Hervormde en de Lutherse kerk in Curaçao tot één kerk maakte en ordonneerde dat alle protestanten in Ned. Oost-Indië lid zouden zijn van de éne Ned. Indische staatskerk.⁷⁾

Zoals van zelf spreekt paste in dat oecumenische streven geen handhaving van de confessie der oude Geref. Kerk. De ontwikkeling of, beter gezegd: de ontaarding der nederlandsche theologie van die dagen dreef eveneens naar het los maken van de confessionele band. Door een subtiele — en listige! — verandering van het ondertekeningsformulier voerden deze praktisch de leervrijheid in de kerk in. Terwijl in schijn alles werd behouden, werd alles inderdaad op losse schroeven gesteld, schreef Groen.⁸⁾

Wat vooral ergernis wekt — er is niets nieuws onder de zon! — was de leer van de verzoening van de zondaren met God op grond van de zelfofferande van Christus. Men wilde wel weten van een verzoening met God uit genade. Maar naar de overtuiging van toonaangevende theologen uit die tijd was „de voldoening aan Gods gerechtigheid door den dood van Jezus Christus een verouderd leerstuk; onevangelisch, ongerijmd; de verdiensten van Christus worden ons niet toegerekend; niet om Zijnentwille in ons vergeving geschied.”⁹⁾

Toen Groen van Prinsterer met anderen zich tegen deze aantasting van het Evangelie van de verzoening door voldoening ver-

zetten werden zij „op hoge toon” beschuldigd van „onwaarachtige, sluwe, onredelijke, onbetamelijke, onprotestantsche, ongereformeerde, en onchristelijke” polemiek.¹⁰⁾

Maar het bleef niet bij de loochening van de voldoening door Christus' zelfofferande. „Waartoe het verbloed?” vraag Groen. „Aan elk die de leer kent van de Hervormde, van de Protestantsche, van de Christelijke Kerk, mag het worden gezegd: geene waarheid die onaangeroerd bleef... Christus, God geopenbaard in het vleesch, wordt een Goddelijk, een hooger dan de overige geschapene wezens genoemd; de Heilige Geest dien de Christenheid naast den Vader en den Zoon, op grond van den Bijbel, aanbidt, is slechts eene Goddelijke kracht; de erfzonde is zedelijke verdorvenheid, zwakheid, onvolkomenheid, volmaakbaarheid geworden; in het lijden en sterven van den Middelaar wordt geene verzoening, geene voldoening, geen lijden in onze plaats, geen dragen van de straf onzer ongerechtigheden, niets dan een blijk van Gods algemeene menschenliefde erkend; van wedergeboorte, bekeering, en heiligmaking heeft men zedelijke verbetering, begin en voortgang der deugdbetrachting gemaakt, en de hemel is voor elk die geen grove uiter-

¹⁰⁾ Aan de Hervormde Gemeente in Nederland, Leiden, 1842, 3.

M. G. VAN DER GRAAF - arts - ROTTERDAM

De Eenzame van Bethel¹⁾

In de inrichting Bethel, dat een plaatsje op zich is in Duitsland, leven en werken ongeveer 3000 minder validen, voornamelijk zwakzinnigen en lijders aan vallende ziekte (epileptici) in de jaren 1939-1940. Deze inrichting was einde 19e eeuw gesticht door Vader Von Bodelschwing, zoals hij in de wandeling werd genoemd. Aan het begin van de tweede wereldoorlog staat aan het hoofd van deze inrichting zijn zoon, kortweg Pastor Fritz genoemd, voluit geheten Friedrich von Bodelschwing.

De moeilijke tijd voor Bethel, maar vooral voor Pastor Fritz, begon al vóór onze Mei-dagen. Het was reeds bekend hoe de lijfarts van Adolf Hitler dacht over de euthanasie. En als commissaris-generaal van de Duitse volksgezondheid had hij grote macht.

Op 1 december 1939 wordt aan alle inrichtingen van zieken en chronische lijders een brief gezonden, waarin geëist wordt registratie van alle arbeidsongeschikten, onder opgave van soort aandoening, b.v. schizofrenie, epilepsie, met opgave van oorzaak (b.v. ten gevolge van oorlogsomstandigheden of door ouderdom of ziekte); tevens wordt opgave geëist van allen die langer dan 5 jaar in een inrichting zijn, van hen die geestesziek zijn, en van degenen die niet het Duitse staatsburgerschap bezitten, of niet van Duitse bloede zijn, onder opgave van ras en staatsburgerschap.

Bij navraag wordt te kennen gegeven dat deze formulieren slechts dienen voor de statistiek. Pastor Fritz is er echter niet gerust op. Hij is bang dat deze formulieren voor andere doeleinden gebruikt zullen worden.

Op 10 april 1940 komt een zekere Pastor Braune op bezoek in Bethel. En die openbaart Pastor Fritz dat zijn vrees niet ongegrond is geweest. Het blijkt dat op 20 januari 1940, dus 7 weken na het begin der registratie, de eerste transporten al zijn begonnen van Lebensumwerten Lebens. Pastor Braune weet te vertellen dat bij Grafeneck, een inrichting die ver van de buitenwereld is afgesloten, in allerhaast een crematorium is gebouwd, en dat dit crematorium op 7 maart al begon te roken. Van dag tot dag komen er in de kranten meer en meer rouwadvertenties van plotselinge overleden verpleegden, die kort tevoren overgeplaatst waren naar Grafeneck.

¹⁾ Uit: „Der Einsame von Bethel” door Kurt Pergande (Quell-Verlag, Stuttgart).

lijke zonden begaat, met eene onbekrompenheid die gedurig ruimer, opengesteld.”¹¹⁾

☆☆☆

In dit geestelijk en kerkelijk klimaat streed Groen van Prinsterer zijn strijd tégen het onrecht de Afgescheidenen en vóór het herstel van het gereformeerd, het christelijk karakter van de Ned. Herv. Kerk.

En daarin ontwikkelde hij ook zijn opvatting van de „Gereformeerde Gezindte”. Daarover een volgende keer.¹²⁾

KAMPEN

C. VEENHOF

¹¹⁾ De Maatregelen enz. 23.

¹²⁾ Het is ook weer interessant te horen — ik zeg nog eens: er is niets nieuws onder de zon! — dat Groens opposanten de strijd over de confessie der kerk op theologisch-wetenschappelijk niveau wilden uitvechten. Ze probeerden er een academische kwestie van te maken. Ook om op die manier Groen van Prinsterer buiten spel te zetten. Die was immers geen theoloog! Groen antwoordde met een paar van zijn lapidare zinnen: „De zaak wordt niet, en hoe kunnen zij het eischen? voor hun eigen regtbank, maar ze wordt voor die der Kerke gebracht... Wij treden niet als geleerden, maar als geloovigen, tegen het ongelooft; niet ten betooge, maar ter handhaving van de leer onzer Kerk.”

⁶⁾ Deze brochure verscheen in 1837 bij S. & J. Luchtmans te Leiden. Ik citeer steeds uit de eerste druk.

⁷⁾ Het Koninklijk Besluit krachtens hetwelk dit geschiedde begint zo: „Wij Willem enz. Gezien, enz. Gehoord enz. hebben goedgevonden en verstaan; de vereeniging der Hervormde en Lutherse Gemeente goed te keuren en mitsdien te bepalen dat door dezelve vereeniging te Curaçao voortaan zal gevestigd zijn ééne Protestantse Gemeente...” H. Algra geeft in het in noot 2 genoemde boek een resume van een interessante nota van Koning Willem I over de eenwording der kerk.

⁸⁾ De Maatregelen enz. 20.

⁹⁾ Adres aan de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk enz. 2. Leiden 1842. 20.

zijn. Vooral als we zien, dat Christus onze krankheden en smarten op Zich genomen heeft. Dat Christus ook deze zieken Zich aangetrokken heeft met een vooruitzicht op een nieuwe aarde, zonder ziekte. Ook de stelling dat het in de oorlog economisch niet verantwoord is, deze zieken in het leven te houden, is in strijd met de eigen strijd om het bestaan en het getuigt van gebrek aan barmhartigheid en naastenliefde, omdat het leven niet meer heilig wordt geacht. God laat niet met zich spotten: Wat enerzijs gedacht wordt als voordeel verkregen te hebben, zal anderzijds tot schade en vloek worden.

Als tekst bij deze open brief wordt aangehaald Ez. 3:17-19, waarbij Ezechiël de goddeloze, die zal moeten sterven, dezen zal moeten waarschuwen, omdat het bloed anders van Ezechiël geëist zal worden. „Maar ik heb gesproken en mijn ziel gered” is het slot van deze brief.

Pastor Fritz ziet in de catastrofe die over Duitsland gaande is een tarten van God, en zegt ook: voor elke misstap door een zieke te verdelgen, zal God 100, misschien 1000 mensen van ons eisen.

Hoe profetisch was dit woord!

Pastor Fritz reist alle ministeries af, maar nergens weet men iets van. Overall wordt hij met een kluitje in het riet gestuurd. Toch gaat hij verder, hoewel hij weet, dat de strafgevangenis der SS misschien reeds voor hem open staat, dat hij het met eigen leven zal moeten bekopen; hij gaat verder omdat het om het behoud van zijn patiënten gaat, die zich aan hem hebben toevertrouwd.

Hij probeert een onderhoud te krijgen met Dr Brandt, met Hitler zelf. Het lukt hem niet. Eindelijk krijgt hij een onderhoud met Dr Brandt, de commissaris-generaal der Duitse Volksgezondheid, en toevalligerwijs ook met Reichtleiter Boehler en Göring, waar hij strijdt om het behoud van zijn kinderen. Hij nodigt Brandt en Boehler uit eens te komen kijken in Bethel, hoe zijn pupillen leven en werken. En dit wordt toegezegd.

Maar de wolken blijven dreigen, ook voor Bethel. De kranten staan vol rouwadvertenties: plotseling overleden, de crematie heeft inmiddels plaatsgevonden...

Dr Brandt is heel even langs geweest, en heeft een weinig zeggende mededeling achtergelaten. Hij zal terugkomen.

Dan komt een commissie die van Pastor Fritz de registerformulieren opeist. Maar Pastor Fritz wijst hen vriendelijk, maar met grote klem af. Hij weigert. Ondanks het feit dat hij weet, dat dit zijn leven kan kosten.

Een paar dagen later komen 18 artsen en 18 secretaresses met 18 schrijfmachines om de inwoners van Bethel te registreren. Zij dóen het gewoon, ze vragen niet eens meer toestemming. Welk verzet helpt nu nog? Pastor Fritz bedenkt met leedwezen dat hij niets beginnen kan. Dat elk openlijk verzet met de mitrailleur tot zwijgen zal worden gebracht. Patiënt na patiënt wordt gekeurd, wel levenswaardig, niet levenswaardig... Dit zal Pastor Fritz zeker 1000 mensen kosten! Op dat moment komt Dr Brandt, de man waarop hij gehoopt heeft, maar waarvan hij anderzijds weet dat Brandt uit natuurwetenschappelijk-biologisch oogmerk overtuigd is van de toepassing der actieve euthanasie. Tegen deze man moet Pastor Fritz zijn patiënten verdedigen op een ogenblik dat alles redeloos lijkt. Van zijn vader heeft hij geleerd niet met ongelovigen te twisten, maar slechts te getuigen. Van het gesprek van Pastor Fritz met Dr Brandt is weinig of niets bekend. Wel de overtuiging die Pastor Fritz had.

In al deze dagen is Pastor Fritz zich bewust geweest, dat in Duitsland ongehoorde misdaden aan het argeloze Duitse volk begaan werden, die een uitdaging van God waren.

Het eerste gevolg van deze misdaden zou zijn, dat het vertrouwen in de verpleeginrichtingen, in de artsen en alles wat daarbij hoort, in de gehele gezondheidszorg ondergraven werd.

Dacht men er niet meer aan, dat het vertrouwen het hoogste goed was dat een zieke meebracht? Het hoogste goed voor de gewenste genezing? En indien dit vertrouwen verloren was, dat dan alle bemoeienissen om gezond te maken zo goed als onmogelijk waren? Welke zieke zou nog onbevange naar een arts gaan; wie zou zich nog zonder vrees door een arts laten onderzoeken als hij wist

dat men de macht had hem de dood in te sturen?

De arts, die zijn helper moest zijn, was in zijn ogen rechter en duivel tegelijk geworden. Zou niet elke oude bedlegerige patiënt van angst sidderen wanneer de arts binnentrad en hem zou aanzien? Zou niet een ieder geloven, dat een injectiespuit, die de arts ter vermindering van het lijden aanwendde, in waarheid de doodspuit betekende? Welk een massa-psychose zou dit te voorschijn roepen?

Waar is de grens tussen levenswaard en niet-levenswaard? Tussen een te genezen en een niet-te-genezen zedelijk defect? Wie zou hierop een antwoord geven? Een arts? Een rechter? Of een concilie van beiden? *) Moet er dan eenstemmigheid van oordeel zijn of niet? Zou het niet de mogelijkheid bieden, dat mensen van hun ouders of andere oudere familieleden verlost willen zijn, om daardoor een erfenis te kunnen ontvangen? *)

De vraag naar de waarde van een mensleven is niet een medische vraag, of die der natuurwetenschappen, van het recht of van wetsvoorschriften zonder het gelóóf. Deze vragen zijn slechts op te lossen in nauwe samenhang met de vraag naar God. Indien de mens slechts een hoger ontwikkeld dier zou zijn, en indien er geen eeuwigheid en geen gericht zou zijn, misschien ook geen geweten en geen geestelijk leven, dan zou de mens geen aanspraak kunnen maken anders behandeld te worden als een dier. Maar de H.S. spreekt: God schiep de mens naar Zijn beeld. Er is geen compromis mogelijk. Ongeloof staat tegenover geloof.

Hoevelen hebben de oude Vader Bodel-

*) In Hitler-Duitsland waren er richtlijnen van de staat. Zal het in Nederland afhankelijk zijn van een individu?

*) Het idee, dat er mensen zijn die graag van een bepaald familielid verlost willen zijn, is zo raar nog niet. Iedere huisarts zal, denk ik, deze omstandigheden meermalen meemaken. Zelfs bij lang gehuwden, indien één van beide ziek wordt, ontbreekt soms bijna iedere vorm van barmhartigheid en naastenliefde.

schwing gevraagd, en ook hem, Pastor Fritz, gevraagd, waarom al deze ellende op de wereld nodig is? Waarom liet God dat toe? De oude Bodelschwing had daarop geantwoord, dat men zich onder Gods gericht zou buigen. „Ik lijd ook bij tijden onder de ellende van de wereld en ik kan het niet begrijpen”, zei hij. „Maar dan denk ik weer: wat zou de wereld zijn als er geen ellende was. De wereld zou er veel verschrikkelijker uitzien, omdat dan de hoogmoed zonder enige hindernis groeien kan. Het mensenhart is veel te hoogmoedig, dan dat het lijden ontberen kan. Lijden, ziekte, ellende zijn antwoorden van God, en wie het verstaat komt tot inkeer en tot bezinning.”

Vragen naar nuttigheid en doel zijn niet tot graadmeter van de menselijke persoonlijkheid gemaakt. Jezus Christus is ook voor de allerellendigsten, gekruisigd en opgestaan.

En op dát moment, waarop Pastor Fritz getuigde van zijn leven en werken in Bethel tegenover Dr Brandt, ging men door met de registratie en was men begonnen met een roekeloze aanslag op een stadje van christelijke naastenliefde.

Van het urenlange gesprek tussen Dr Brandt en Pastor Fritz is alleen overgebleven de opmerking van de vrouw van Pastor Fritz, dat Dr Brandt eerst fier rechtop zat, maar later met gebogen hoofd stil zat te luisteren.

Dr Brandt vertrekt. De registratiecommissie vertrekt ook. De spanning blijft! Wanneer zullen de autobussen verschijnen en zal er gezegd worden: die en die instappen! Een spanning ondragelijk ook voor de patiënten in Bethel! Week na week verstrijkt. En dan God zij gedankt, Hij heeft ons gespaard, Hij heeft de harten bewogen! En inderdaad, Bethel blijft gespaard! In andere inrichtingen gaan de transporten op sterk verminderde manier door.

In heel zijn werk heeft Pastor Fritz, vooral in de moeilijke jaren getoond wat barmhartigheid was, en dat hij zijn patiënten (die ook hun nukken en eigenaardigheden vertoonden) zo lief had als zichzelf, ja zijn leven waagde voor hen, in navolging van Christus.

TE BERDE

Bij wijze van hoge uitzondering wordt in dit blad aandacht gegeven aan personen.

Wel, zoals we op de laatste ledenvergadering van de persvereniging hoorden, niet tot ieders zin. Nader beraad volgt daarover nog. Maar nu willen we weer een uitzondering maken.

Ter gelegenheid van de verjaardag van H.M. de Koningin werd benoemd tot ridder in de orde van Oranje Nassau ds W. Scheele, emeritus predikant van de kerk van Arnhem.

Hoewel er nogal eens wat geprotesteerd wordt tegen de vele onderscheidingen, je moet toch nogal wat gepresteerd hebben, wil je ervoor in aanmerking komen.

Nu, dat is inderdaad bij ds Scheele het geval. Op 16 augustus 1931 werd hij predikant te Hoogersmilde. Vandaar ging hij naar Uithuizermeeden. Toen volgde Zwijndrecht en daarna Arnhem.

Meer dan veertig jaar heeft hij actief het ambt van dienaar des Woords bekleed in onze kerken.

Niet alleen echter heeft hij afzonderlijke gemeenten gediend. Hij is ook curator geweest van de Theologische Hoogeschool te Kampen en was bekend in Arnhem ook om zijn werk in ziekenhuizen en de gevangenis. Waar dat mogelijk was gaf hij zijn krachten.

De kerken hebben hem dat echter niet altijd in dank afgenomen. Twee maal moest hij

meemaken dat hij voor de wereld eerloos werd verklaard. Eerst tijdens de Vrijmaking in Zwijndrecht en onlangs, bij de laatste kerkscheur weer.

Het is een reden tot dankbaarheid te constateren dat hij in feite voor de wereld niet eerloos is geworden en dat de overheid zijn vele verdiensten nu zelf erkend heeft door hem deze onderscheiding te geven. Het is onze goede God, die nog voor zulke overheden zorgt.

We wensen ds Scheele en zijn gezin van harte geluk met deze onderscheiding.

Hij heeft het verdiend, op goede gereformeerde wijze, Gode de eer gevende.

Hij was mijn examinerator in de classis Dordrecht-Gorinchem, als ik me goed herinner in de dogmatiek. De later zich meer naar voren dringende tegenstellingen waren ook toen al aanwezig. Hij had me ook gevraagd naar de kenmerken van de ware en valse kerk. Mijn antwoorden waren van dien aard dat de deputaten van de particuliere synode, het noodzakelijk oordeelden me nader aan de tand te voelen. Ds Scheele vond dat kennelijk niet nodig.

De ironie van het geval is dat beide deputaten die toen aanwezig waren nu predikant zijn in de synodale kerk. Ds Scheele niet. Ik ook niet.

Hij kende vanuit de Schriften het gevaar van het Zelotisme. Hij kent vanuit de Schriften ook wat Schriftuurlijke trouw is aan de Gereformeerde leer, wat meerdere vergaderingen en kerkeraden ook over hem gezegd mogen hebben.

Het typeert de man, die door schade en schande trouw weet te blijven aan wat hij beloofd heeft.

We hopen dat de Here hem krachten zal blijven geven om ook als emeritus nog door te kunnen gaan met de kerken te dienen. Het is onze God, die ondanks mensen genade en eer weet te geven.

VIERHOUTEN — D. W. L. MILO

Iets over Telepathie

Bij onze artikelen over Dromen en Intuïtie beloofden we, ook het naastliggende gebied — dat van de telepathie — eens met u te verkennen. Dat wordt dan een heel vluchtige verkenning. Niet wetenschappelijk, meer huishoudelijk. En alleen voorzover u er in uw dagelijks leven mee te maken krijgt.

Als we het onderwerp telepathie naast de beide vorige zouden opstellen, zouden we dit overzicht kunnen maken:

dromen zijn ingevingen, uit ons onderbewustzijn opgeweld in slaaptoestand; we herinneren ze na afloop nauwelijks en slechts korte tijd; dan zijn ze teruggedrongen naar ons onderbewustzijn;

intuïtie is ons vermogen om in waaktoestand ingevingen op te doen, waarbij ons verstand is ingeschakeld; dat verstand beoordeelt de ingevingen kritisch en doet er eventueel zijn voordeel mee;

telepathie is ons algemeen menselijk vermogen om in waakdroomtoestand ingevingen te putten uit het onderbewustzijn van anderen, of ook ingevingen mee te delen aan anderen.

Het woord telepathie heeft iets te maken met tele (= ver) en pathos (= gevoel); het zou dus iets kunnen betekenen als „meevoelen op afstand”. In een woordenboek vindt u echter waarschijnlijk het woord „gedachtenlezen”. In de praktijk gebruikt men deze term ook graag; terecht of niet. Het lezen van andermans gedachten lijkt iets op stelen, afsnoepen, inbreken in andermans geheimen. Maar zo erg is het nu ook weer niet. Want telepathie is niet alleen gedachten lezen, maar ook gedachten doorgeven. Wel kan iemand, die zijn gaven gebruikt, gedachten van een ander uitspreken — tot verbazing van de ander, die geen mond had open gedaan. Luister maar naar een paar voorbeelden.

—o—

Onze jongste, toen nog niet op school, zat bij mijn vrouw in de kamer. Beiden met eigen werk en eigen gedachten. Mijn vrouw dacht na over de komende verjaardag van een van de andere kinderen. Ze overwoog, wat de geschenken voor die verjaardag zouden zijn. Toen ze alles had had nagegaan, vond ze het totaal een beetje zuinig. Er kon nog net een kleinigheidje bij. Daar schoot haar te binnen, dat ze nog een onaangeboren doos chocolaadjes had liggen: die zou precies goed zijn voor de jarige, om aan haar kleine gasten te presenteren! Ze zou de doos versieren met een leuk goudbandje, dat ze bewaard had.

En daar een paar verse bloemen uit de tuin in steken. Samen zou dat een aardig cadeau worden. Herkent u, huismoeders, uw eigen gedachtengang?

Welnu, op dat ogenblik zei onze jongste iets heel bijzonders. Ze zei namelijk: „Moes, weet u wat u onze L. op haar verjaardag moest geven? Een doos chocolaadjes, daar is ze dol op”. — „Een wat?!” vroeg mijn vrouw stomverbaasd. „Ja” ging de kleine meid verder, „en u moest het netjes inpakken met een bloempje erbij.”

Kijk, dat is nu een huiselijk voorbeeld van telepathie, van gedachtenlezen. Vindt u het interessant? Dan krijgt u nog een verhaaltje. Een andere keer dacht mijn vrouw over een woord als „melancholie”. Hoe schrijf je dat, vroeg ze zich af, half denkend aan woorden als mongool, koliek en zo. Op dat moment vroeg de jongste (nog steeds niet op school): „Moes, wat is eigenlijk mela..., melan..., melanco...?”

Beide gevallen zijn authentiek en meteen op schrift gesteld om te onthouden. En u komt ze met wat geluk haast dagelijks tegen: dat moeders en kinderen zo op elkaar zijn ingesteld dat de een zegt wat de ander denkt. De wetenschap beweert zelfs dat je — wanneer je je gedachten bepaald voor de ander wilt verbergen — ze zelf zo naar voren schuift, dat de ander ze gewoon niet ontlopen kan. En nu grijpen we naar een hypothese: dat is een werkverklaring die niet voldoende verklaart, maar waar u wel mee werken kunt. Beide personen dragen in hun onderbewustzijn een walkie-talkie, zo'n draagbaar zend- en ontvangstapparaatje waar je de politie soms mee ziet werken. Zo verstaan verwante geesten elkaars taal, zonder woorden. Verwant wil zeggen: op dezelfde golflengte afgestemd.

U kent dat voorbeeld: dat u meent iemand tegen te komen — maar hij is het niet; en een straat verder — daar komt u hem werkelijk tegen! Welnu, zo wandelde mijn vrouw met onze jongste eens door Nunspeet. Het was avond en zij gingen over de Bosweg als u dat iets zegt. „Moes”, zei de kleine meid — „ik dacht vandaag tante Sien tegen te komen, maar ze was het niet. Maar ik sla de hoek om en wie denkt u dat ik tegen kwam?” — „Tante Sien natuurlijk”, was het juiste antwoord van mijn vrouw.

„Dan zal ik jou ook iets vertellen”, ging ze verder. „Een tijd geleden dacht ik meneer S. tegen te komen. Hij was het niet. Even later dacht ik hem weer te zien. Maar hij was het weer niet! Toen ik hem de derde keer zag kon ik nauwelijks geloven, dat het werkelijk meneer S. was. Maar hij was het de derde keer heus”. Ze lachten beiden dat ze schaterden en moesten zich inhouden, omdat in het donker een dame voorbij kwam. „Welke dame?”, vraagt u. Het was mevrouw S.

—o—

Nu gaat telepathie verder dan deze soort grappige ervaringen. Al zijn ze te grappig — en eigenlijk te interessant — dan dat u ze kunt veronachtzamen. Deze algemeen menselijke eigenschap is namelijk wetenschappelijk bestudeerd en blijkt in ieder aanwezig te zijn. De resultaten zijn dan ook zo, dat men tot enkele conclusies kan komen.

Men laat een proefpersoon vier verschillende kaarten met vier verschillende figuren zien; bijvoorbeeld een ruit, een vierkant, een driehoek en een cirkel. Nu vraagt men, zonder verder de kaarten te tonen, telkens aan de proefpersoon: streep eens aan welke kaart ik hier heb? De proefpersoon „raadt” welke kaarten de ander telkens voor zich heeft en geeft een streepje voor elke geraden kaart. Maar wanneer de uitslag wordt nagegaan, blijkt: dat zijn juist-geraden kaarten ver boven de 25% liggen. Theoretisch zou hij van elke 100 keer raden 25% goed moeten hebben; want zijn kansen zijn 1 op 4. Maar hij raadt teveel goed. En alles wat hij „te veel” geraden heeft kan alleen telepathisch worden verklaard.

Nu zegt een enkele proefpersoon natuurlijk nagenoeg niets. Daarom neemt men dit soort proeven met een lokaal vol proefpersonen, die een hele avond niet anders doen dan streepjes turven. En nu blijkt, dat de goed-geraden kaarten over de hele linie veel hoger liggen

dan het theoretisch gemiddelde zou toestaan. We noemen zulk een proef op grote schaal: inschakeling van de wet der grote getallen.

Maar bij deze gelegenheid komt nog meer voor de dag. Het blijkt namelijk dat proefpersonen, die zich enthousiast voor het experiment inzetten, belangrijk boven hun theoretisch gemiddelde goed-raden. Maar gaat men lange tijd met de proef door, dan treden vermoeidheidsverschijnselen op. En nu daalt het resultaat tot op het theoretisch gemiddelde; dat wil zeggen: het bewijs van de telepathische werkzaamheid schijnt verloren te gaan. Doch als men nu nog langer door gaat, zodat een afkeer tot de proef ontstaat, daalt het aantal goed-geraden kaarten tot nabij het nulpunt. Waaruit geconcludeerd mag worden dat het telepathisch talent wel aanwezig is — maar dat onze persoonlijke instelling dit talent bruikbaar of onbruikbaar kan maken.

Denk maar aan uw eigen ervaringen. U ontmoet mensen, in wie u zich volkomen vergist. U gaat op de uiterlijke schijn af en komt ongezoeten op de koffie. Uw intuïtie heeft u in de steek gelaten, uw mensenkennis schoot te kort, de telepathische contacten waren evenveel vergissingen. We spreken dan gemakshalve van een „blinde vlek”: een situatie, waarbij een deel van de waarnemingen niet overkwam.

Aan de andere kant komt u soms ook mensen tegen, waarbij enkele zinnen al contact leggen alsof u elkaar jaren kent! Niets verbaast u meer. U voelt de ander aan, voor die iets onder woorden brengt. En het genoeg is wederzijds. U komt deze leuke ontmoetingen in uw vakantie tegen: als u ontspannen, los van uw dagelijkse sleurgang, geladen met energie en open voor elke nieuwe ervaring, gretig een nieuw menselijk contact legt. Uw persoonlijke instelling maakt dan uw telepathisch talent uiterst bruikbaar; terwijl u zich de vorige keer isoleerde.

—o—

Mensen die lang met elkaar omgaan raken zo op elkaar ingespeeld, dat ze niet alleen elkaars vermoedelijk standpunt weten, voor het gesprek begint — maar dat het gesprek eigenlijk overbodig wordt. Een operatiezuster, die lang met dezelfde chirurg werkt, heeft dikwijls aan een gebaar of een vingerknip genoeg om te weten wat ze moet aanreiken. Een secretaresse, die lang met haar baas samenwerkte, „raadt” zijn program, zijn beslissing, zijn initiatieven. Het verschijnsel is bekend, dat veel samenwerkende mensenparen zulk een geestelijke verbondenheid kweken, dat huwelijken er onnodig aan kapot gaan.

Maar omgekeerd: echtparen, die lange jaren elkaar hebben verstaan en begrepen, kunnen het op de duur zonder woorden met elkaar af. Ze „raden” elkaars gedachten. Trouwens — is het u wel eens opgevallen, dat man en vrouw na een lang huwelijk zelfs op elkaar kunnen gaan lijken? Ik zag het meermalen. Voor het eerst als jongen: in de kerk zat een paar, dat ik jaren lang voor broer en zus aanzag!

—o—

U kunt deze scheppingsgave gebruiken ten nutte van uw medemens, gewillig en met vrede. Er is geen ding verwerpelijk, mits met dankzegging genoten. U kunt dagelijks uw opbeurende, vriendelijke gedachten uitzenden naar degenen, die uw hulp, steun, troost, gebed nodig hebben. Het doet hun wat; reken maar. Een vriendelijke gedachte is een zegen. Mensen in rouw worden dikwijls gedragen door het medeleven van vrienden; ook zonder de overbodige brieven, bezoeken en bloemen.

Weet u wat zegenen is? Het is: de naaste weldoen, hem vergeven, hem vriendelijk denken, hem koesteren in uw liefde, hem verzorgen in uw gedachten, over hem waken. Daar zijn geen woorden voor nodig.

Een kindje, opgroeiend in een hygiënische en wetenschappelijk uitgekende omgeving — maar zonder „moederliefde”, verkommert. Maar een kindje, dat in een bedenkelijke atmosfeer, op primitieve wijze verzorgd, onder moeders zegenend oog opgroeit, wordt een gezond, harmonisch mens.

Boekbespreking

Velema's boek over Kuitert

Onder de titel „Aangepaste theologie” verscheen eind juni van het vorige jaar een boek van 180 bladzijden over de theologie van de hoogleraar aan de vrije universiteit prof. dr H. M. Kuitert. Het is een uitgave van Buijten en Schipperheijn te Amsterdam, Ichtusreeks nummer 2.

In dit geschrift heeft de Apeldoornse hoogleraar prof. dr W. H. Velema het resultaat uitgegeven van een nauwkeurige analyse en waardering van Kuiterts theologische publicaties. Velema heeft gepoogd Kuiterts theologische werkzaamheden te beschrijven in haar innerlijke samenhang en in de konsekventies van haar ontwikkeling. Het is bekend dat deze „theologie” van Kuitert zoals Velema ze noemt, veel wordt besproken in de kerken waartoe Kuitert behoort en daarbuiten. Ze is aan de orde geweest in de zittingen van de gen. synode van de gereformeerde kerken (synodaal) in het najaar van 1970 te Sneek. Deze theologie is nu weer in discussie in de zittingen van de gen. synode van deze kerken van Dordrecht, die nog niet zijn geëindigd. Aanleiding tot de discussie ter synode zijn de tegen sommige uitspraken en publicaties van Kuitert ingebrachte bezwaren.

Men zou de vraag kunnen stellen: heeft dr Kuitert een eigen theologie? Der Kuitert zegt herhaaldelijk dat hij in de gereformeerde theologische traditie wil staan. In hoeverre doet hij dat? In hoeverre doet hij dat niet of niet meer? Professor Velema is na uitvoerige en nauwgezette analyse van Kuitert publiceerde meningen tot de overtuiging gekomen dat Kuitert een „theologie heeft en dat deze theologie een bijzondere openheid vertoont naar de wereld en wel naar het moderne leven en denken. Kuitert heeft dit moderne leven en denken op een grandioze wijze weten te integreren in zijn theologie en heeft zijn theologie daarbij weten aan te passen. (173). „Dit geeft een gevoel van bevrijding aan hen die leven dat men met de Bijbel in het moderne leven eigenlijk niets meer beginnen kan. We moeten wel zeggen, dat Kuitert eerst vanuit het moderne leven een brug geslagen heeft naar de Bijbel. Kuitert heeft de subjectiviteit van de mens in zijn theologie tot haar recht willen laten komen. Hij heeft de mens in de omgang met God zulk een plaats bereid, dat de mens een geweldige inbreng heeft. Dit geldt voor de openbaring van God; het geldt voor het verstaan van de Bijbel met behulp van moderne categorieën. Het geldt ook voor de ethiek. Die inbreng wordt gelegitimeerd door het feit, dat de mens Gods verbondspartner is. Zo komt een stuk humaniteit in kerk en theologie. De bijdrage van de ongelovige mens aan het Koninkrijk van God wordt hoog geschat.” (173 - '74).

„We kunnen niet anders zeggen” — aldus Velema op blz. 174 — „dan dat deze bevrijdende theologie laboreert aan een teveel aan vrijheid. Dat teveel hebben we op allerlei punten ontmoet. Het is geweest van ons Kuiterts waardering van de subjectiviteit. Ons bleek, dat Kuitert met zijn ruimte voor de subjectiviteit zich steeds verder van de gereformeerde theologie verwijderde.”

We wijzen op enkele markante punten.

Kuiterts zorg

Kuiterts grote zorg is dat de gereformeerde theologie het contact met de eigen tijd verliest. Gevolg daarvan zou zijn dat de mens van onze tijd alle belangstelling voor de theologie verliest. Hij vraagt ruimte om op deze uitdaging van onze tijd in te gaan. Hij vraagt vrouwen in elkaar en in de overmacht van het Evangelie. Zo alleen kunnen gereformeerden in deze tijd meedoen. Willen ze deze ruimte niet, dan wordt gereformeerd gelijk aan tweederangs en wat nog erger is: wettisch.

Hij heeft ergens geschreven dat er een heel andere dogmatiek moet komen, die wel tot het maken van vuile handen dwingt. Het gaat namelijk in onze tijd om het handelen. Deelnemen aan de veranderingen in de maatschappij. Christenen mogen niet op een afstand blijven staan. Ze moeten meedoen. Er moet plaats, ruimte zijn voor experimenten. De groet angst die Kuitert in verband met het gereformeerde leven heeft is, dat de gereformeerden er niet meer bij zijn; dat de orthodoxie met de zuivere leer zit, terwijl humanisten en het vrijzinnige christendom aan de haal gaan met het nieuwe ethos en de nieuwe gehoorzaamheid die gevraagd wordt, nu de wereld onze horizon geworden is. Dit nieuwe handelen in nieuwe vormen is de inzet van Kuiterts theologie. Een orthodoxie die rechtzinnig is in de leer, maar niet konkreet weet te zijn, is steriel. Daarmee redden we het in deze tijd niet (12).

Kuiterts bezig zijn met de Schrift

Kuitert is sterk met de heilige Schrift bezig. Prof. Velema schrijft op blz. 14: „Ik acht hem een van de weinige moderne theologen, buiten de kring van de exegeten, die zich intensief moeite geeft om de Schrift te verstaan en haar betekenis voor vandaag te schetsen. In hoeverre hij daarbij aan de Schrift recht doet, is een andere vraag die de grondtoon van heel deze studie vormt. Het feit van zijn zorg om het verstaan van de Schrift willen we benadrukken. Zijn theologie is zonder die zorg niet te verstaan.”

Maar Kuitert heeft op de Schrift een andere kijk dan men in de gereformeerde theologie tot heden had.

Dat komt omdat de kennishorizon sterk veranderd is. Theologen kunnen daaraan niet voorbij. Daarom moet men volgens Kuitert tot een herinterpretatie, tot een nieuw verstaan van de Schrift komen. Kuitert laat zich bij deze herinterpretatie leiden door de moderne wetenschappelijke inzichten. Hoe moeten we bijvoorbeeld klaar komen met Paulus' visie op de dood als we van de moderne biologie geleerd hebben, dat er geen leven is zonder sterven, evenmin als er sterven is zonder leven? Wat moeten we met de oude visie op het gezag, als we geloven, dat de structuren scheppingen van mensen zijn die ook voor de verantwoordelijkheid van mensen komen? Is abortus zonde als we mogen geloven, dat de vrucht in de eerste weken slechts een proces van celdeling is?

Uit deze voorbeelden die Velema op blz. 15 geeft, kan men zien hoe Kuitert de gereformeerde visie op de Schrift, heeft verlaten en de zaak omkeert. De gereformeerden hebben in het verleden altijd gesteld en stellen nog, dat niet een antieke of een moderne biologie ons kan leren wat de menselijke dood is, maar dat God ons daaromtrent onderwijst in de Schrift. Dat niet de maatschappelijke inzichten noch ook het feit, dat de structuren „scheppingen” der mensen zijn, ons kan leren waarom God Zelf „gezag” in de verdorven samenleving der mensen als een goed en heilzaam middel wil tot beteugeling van het kwaad. Ook hebben de gereformeerden altijd gesteld dat niet de moderne biologie het wonder van de menselijke vrucht in de moederschoot kan verklaren, maar dat Gods Woord voor de visie daarop een lamp voor onze voet en een licht op ons pad is.

Hermeneutiek

Dit woord is een sleutelwoord in Kuiterts theologie (16).

Hermeneutiek is de leer van het verstaan. Een techniek die de moeilijkheden bij het verstaan van de heilige Schrift tracht te overwinnen. Zij geeft regels voor de uitlegging van de tekst.

We verstaan na hetgeen we in het bovenstaande over Kuiterts visie op de Schrift opmerkten, dat Kuitert andere regels voor de uitlegging van de tekst van de Schrift nodig heeft dan tot nu toe golden in de gereformeerde theologie.

Nu is er in de hermeneutiek wat gebeurd sinds Bultmann zich er mee ging bezighouden. Ging het voorheen bij de hermeneutiek om de vraagstelling wat de tekst uit het verleden zegt, Bultmann heeft deze vraagstelling uitgebreid en aangevuld met de vraag: wat is de betekenis van de tekst uit het verleden voor mijzelf? De mens zelf is een faktor in het verstaansproces. Beslissend voor het verstaan van de tekst is de vraag hoe de mens zichzelf ziet en zijn wereld denkt. Men nadert niet als een onbeschreven blad tot de tekst. Men neemt zichzelf mee. Men is er zelf bij betrokken. De subjectiviteit van de mens in het verstaansproces van de Schrift telt niet alleen mee, maar is de beslissende faktor geworden. Deze hermeneutiek beslist nu over dat wat van waarde is voor mij in de Schrift; over dat wat van toepassing is; over datgene wat voor verstaan in aanmerking komt en wat daarvoor niet in aanmerking komt. Alleen datgene wat mij iets doet of iets zegt, is van waarde.

We komen hier ongemerkt in de buurt van een piëtistische uitleg van de Schrift. De mens en wat hem toespreekt in de tekst of in verband met de tekst wordt de belangrijke faktor bij de uitlegging. Een stap verder en men stelt dat alleen datgene wat ik acceptabel vind, wat voor mij belangrijk is, door mij aanvaard wordt als werkelijkheid. Nog een stap en men voegt er aan toe: wat voor mij niet belangrijk is aanvaard ik niet als werkelijkheid. Doe ik deze stap dan ben ik op het punt aangekomen, dat ik beoordeel wat werkelijk is en wat niet werkelijk is, wat van waarde is en wat niet van waarde is. God is met zijn spreken en handelen aan mijn subjectiviteit onderworpen.

Kuitert verwijt aan de klassiek gereformeerde theologie, dat deze aan de subjectiviteit van de mens geen recht wil laten wedervaren (17-18). Hij biedt een ontwerp aan dat z.i. de fouten van de klassiek gereformeerde theologie op dit punt corrigeert en toch niet vervalt in de feilen van de existentiële theologie waarin de mens de norm is voor het verstaan van het overgeleverd geloofsgoed dat hij ook wel traditie of traditum

noemt. Deze gedachte van het overgeleverde geloofsgoed is beslissend voor zijn leer omtrent de heilige Schrift.

Zijn leer omtrent God

In dit deel van Kuiterts theologie klopt het hart van zijn gedachtengang. God is de Bondgenoot-God voor Kuitert. Deze gedachte geeft hem gelegenheid om de moderne medemenselijkheids-gedachte in de leer omtrent God in te bouwen.

Het bezwaar tegen de door Kuitert geconstrueerde gedachte van de Bondgenoot-God is naar Velema's mening, dat het „zijn van God in correlatie komt te staan met ons zijn.”

Velema meent dat het een groot verschil maakt of men over de correlatie van openbaring spreekt zoals Berkouwer dat doet dan wel over de correlatie van het zijn Gods en ons zijn. In de correlatie van openbaring en openbaring gaat het erom, „dat de openbaring niet anders gekend kan worden dan in het geloof. De openbaring is bedoeld voor het geloof. Dit is een door God bedoelde betrokkenheid. Wie de correlatie uitbreidt tot het zijn van God, gaat over de wissel. Dan is er immers geen zijn van God meer te denken buiten het zijn van de mens. Alles wat er dan verder over het zijn van God gezegd wordt, krijgt zijn plaats binnen het correlatief verband met de mens.” (139) „De verhevenheid, de majesteit, de groetheid en de verborgenheid zijn dan „slechts” aspecten van Gods Bondgenoot-zijn”. „Ze accentueren het Bondgenoot-zijn en niet de soevereiniteit van God”.

Deze leer over God gaat uit van een gelijkstellen van het zijn van de openbaring van God. Het zijn van God is in zijn handelen. Dat is het typisch actualistische van deze theologie. Van een zijn van God dat niet met zijn daden samen valt wil men niet weten. Kuitert doet de ontologie van God opgaan in de personaliteit. (140)

De opzet van het geschrift van Velema

Na iets over de voornaamste thema's gezegd te hebben, delen we nog mee dat het boek van prof. Velema in acht hoofdstukken verdeeld is. Eerst een inleiding: „Midden in de veranderingen”. In het tweede hoofdstuk wordt „De leer over God behandeld”. vervolgens komt de leer over de heilige Schrift aan de orde. De auteur poogt daarin duidelijk te maken dat het geschreven Woord ondergewaardeerd wordt. Men kan zich met de Kuitertiaanse opvatting over de Schrift en met zijn hermeneutiek niet langer op een letter van de Schrift beroepen. Zo kan in iedere tijd de Bijbel iets anders zeggen. Kuitert legt sterk de nadruk op het historische karakter van de gebeurtenissen. Hoe de mens de „boodschap” in zijn taal van vandaag vertaalt, is de zaak van die mens zelf en van de heilige Geest. Die Geest zal de mens hierbij in alle waarheid leiden.

De hoofdstukken 4, 5 en 6 zijn getiteld: „Ruimte voor de Geest”; „Herinterpretatie”; „De mens en zijn wereld”. In hoofdstuk zeven volgt een samenvatting. In hoofdstuk acht tenslotte worden de resultaten van het onderzoek vergeleken met de gereformeerde theologie.

Er komt in het voorlaatste hoofdstuk heel wat ter sprake. Onder anderen de betrouwbaarheid van Gods openbaring, de historiciteit van de waarheid, de canon is niet gesloten, nieuwe ontvoeringen van Gods Zelfopenbaring, de herwaardering van de dood enz.

Naar onze mening heeft prof. Velema met nauwkeurigheid geanalyseerd wat prof. Kuitert heeft gepubliceerd. Wie Kuitert wil bestuderen zal dit geschrift van Velema daarbij niet ongelezen mogen laten.

Ik wil hiermede niet beweren dat over elke gedachte van Kuitert nu reeds het laatste woord gezegd is, maar wel dat het geschrift van Velema een belangrijke bijdrage is om de theologische gedachten van prof. Kuitert te leren verstaan en waarderen tegen hun achtergronden.

De ontvangst van het boek

Die is opmerkelijk genoeg. Daar is in de eerste plaats de reactie van prof. Berkouwer in Geref. Weekblad van 22 oktober jl. Hij heeft op zeer concrete punten „Velema's analyse en kritiek met verbijstering gelezen.”

Hij was het allermeest geschokt door één volzin. Het is de volzin van pagina 113, waar Velema schrijft — in een weergave van Kuitert — „Marx wijst een weg, Jezus die men in de Christelijke gemeente dient en vereert, wijst blijkbaar geen weg.” Volgens Velema zou hier bij Kuitert het evangelie gereduceerd zijn tot een maatschappelijke en politieke leus. Het slot van het opstel van Kuitert waarover het gaat, zou volgens Velema duidelijk maken, dat „alleen zij, die Marx volgen, in wil des Heren doen en daarom zalig zijn.” De deze weergave ligt volgens Berkouwer een verschrikkelijke mistekening. Kuitert zegt in de bedoelde passage vol-

strekt niet wat Velema hem laat zeggen. Hij zegt niet dat Jezus geen weg wijst. Dat Velema dit zegt van Kuitert is wel het allerergste wat iemand over iemand kan schrijven, meent Berkouwer.

Berkouwer heeft in zoverre gelijk met zijn kritiek op de weergave door Velema van deze zinnen van Kuitert, dat Velema's weergave niet zorgvuldig is geweest of niet volledig. Kuitert bedoelde de conclusie te schetsen, die de wereld moet trekken wanneer zij in haar noden en vragen slechts een verdeeld en zichzelf tegensprekende kerk ontmoet. Zij zegt Jezus wijst geen weg. Berkouwers bezwaar richt zich vooral tegen „die rare zaligspreking”: zij die Marx volgen, doen de wil des Heren.

Het zou jammer zijn als deze felle uitval vooral op deze éne mistekening van Kuiterts bedoeling, de hele analyse van centrale thema's van Kuiterts denken, op de achtergrond zou hebben gedrongen.

In de tweede plaats noem ik hier het artikel van dr Buskes in Trouw van 2 oktober jl., waarin Buskes met grote ophef enige keren schrijft dat Kuitert voor Velema niet een gesprekspartner, maar een schietschijf is. Dat lijkt mij nu vreselijk overdreven van Buskes, zo vreselijk dat het haast als oneerlijk aandoet.

Een van de positieve stellingen in dit lange artikel van Buskes is, de uitspraak dat de verhouding tussen bijbel en wetenschap, wijsbegeerte, cultuur te gecompliceerd is om er op de wijze waarop Velema dat doet mee te werken. Buskes motiveert deze algemene uitspraak dan met een voorbeeld, dat niets bewijst inzake zijn stelling. Dat is de uitspraak dat de bijbel werkt met het wereldbeeld van Ptolemeüs. Bewijs voor deze m.i. naïeve uitspraak is de motivering van het tweede gebod: de aarde, de hemelen boven de aarde, de wateren onder de aarde. Wanneer ik voor een ogenblik net zo naïef over een bijbels natuurwetenschappelijk (dat bedoelt Buskes blijkbaar) wereldbeeld zou willen spreken, zou het niet moeilijk zijn tegenover dat vermeende „wereldbeeld” van Ptolemeüs de stelling te plaatsen, dat de bijbel werkt met een modern wereldbeeld. Denkt u maar alleen aan Job 26:7, waar Jobs uitspraak staat: „Hij hangt de aarde op aan het niet.”

Aan de kwestie van het zogenaamde bijbels wereldbeeld zit nog wat meer vast dan Ptolemeüs en Einstein dacht ik. De bijbel geeft niet een natuurwetenschappelijk wereldbeeld noch een antiek noch een modern. Hij geeft een geheel eigen wereldbeeld zowel voor de antieke mens met zijn opvattingen en inzichten als voor de moderne mens met de zijne.

Een andere uitspraak van Buskes in dit artikel dat de bijbel zo'n rijk boek is, dat geen enkele tijd deze rijkdom toeëigent zal bij Velema op geen tegenspraak stuiten, maar dit heeft weinig te maken met de zaak die bij Velema aan de orde is.

Als ik het wat oneerbiedig zeg, dan zeg ik, dat de aap uit de mouw komt bij Buskes als hij op de bijbelbeschouwing komt ten lange leste, en als hij stelt, dat Velema Kuitert bestrijdt vanuit een bijbelbeschouwing die hij, Buskes, afwijst. Hij aarzelt niet de bijbelbeschouwing van Velema fundamentalistisch te noemen. Of het juist is dat Velema de bijbel en de openbaring volstrekt identificeert waag ik zeer te betwijfelen. Maar Buskes is in gemoede verzekerd, dat dit het fundamentalisme van Velema is. Of Velema zal zeggen dat het met de openbaring van God was afgelopen toen de canon gesloten was, waag ik ook al weer te betwijfelen. God openbaart Zich namelijk nu nog, Rom. 1:20. Zijn eeuwige kracht en goddelijkheid wordt sedert de schepping der wereld uit zijn werken met het verstand doorzien. Er staat niet „werd” maar „wordt” in de tegenwoordige tijd. In art. 2 van de Nederl. Geloofsbelijdenis, die Buskes waarschijnlijk ook fundamentalistisch noemt, staat óók in de tegenwoordige tijd, dat God Zich aan ons te kennen geeft, en wel klaarder en volkomener door zijn heilig en Goddelijk Woord.

Er van uitgaande dat prof. Velema het met de Schrift en met deze geciteerde uitspraak van de belijdenis van harte eens is, zeg ik tot dr Buskes — het spijt me voor u, maar u bent ook met deze uitspraak in uw Trouw-artikel er erg naast.

Het woord fundamentalistisch dat in bepaalde kringen, waartoe Buskes blijkbaar ook behoort, tegenwoordig te kust en te keur wordt gebruikt als een etiket om besmette waar aan te duiden, zonder dat de gebruikers zeggen waarover zij het willen hebben — moet hier blijkbaar dienst doen om de klassieke gereformeerde theologie aan te duiden en te diskwalificeren.

Als Buskes dan als tweede positieve stelling aanvoert dat openbaring iets anders is dan het „geheel van een aantal waarheden”, die we in de bijbel vinden, dan zal ook zulk een uitspraak bij Velema geen bestrijding ondervinden, aar mijn mening. In de nadere toelichting die Buskes bij deze uitspraak geeft en vooral in zijn derde en laatste positieve stelling wordt duidelijk wat hij eigenlijk bedoelt te zeggen. Dat is dit, dat hij met Kuitert en Barth de schepping ziet als de uiterlijke voorwaarde van het verbond en het

verbond als de innerlijke voorwaarde van de schepping. Dat is dan de zaak. Van Kuitert en van Buskes en van Barth met betrekking tot dit punt. Daarover is al veel geschreven en gesproken en zal nog wel vaak gesproken worden. Je vraagt je af waarom moet daar zoveel omhaal bij als in het artikel van Trouw? Of moest Velema als schietschijf dienst doen. Wat zijn theologen rare lui.

Amsterdam.

J. MEESTER

Persschouw

■ „Een half jaar na het getuigenis”

Onder dit opschrift schreef de hoofdredacteur van „De Waarheidsvriend”, Ir. J. van der Graaf, het volgende artikel. In de rubriek „Kerkelijk leven” reageerde ik daarop.

Het is al weer ruim zes maanden geleden dat het Getuigenis verscheen. Donderdag 7 oktober verscheen het voor het eerst in de bladen. Direct daarna brak de kritiek los, en de sceptici bevoerden al dadelijk dat het wel weer een zeepbel zou zijn, die dadelijk uiteen zou spatten. De maandag na 'de verschijning waren er bij mevrouw Van Ruler „nog maar” 240 adhesiebetuigingen binnengekomen, reden voor critici om al direct te veronderstellen dat het zo'n vaart niet zou lopen. Maar nu, maanden later, moet gezegd worden dat een zo grote hausse van adhesiebetuigingen en reacties is binnengekomen, dat niemand meer zal kunnen zeggen dat er niets aan de hand is. We mogen gerust zeggen dat het Getuigenis in de kerk is aangekomen. De duizenden, die gereageerd hebben, hebben getoond hoe ze de religie, die in het Getuigenis verwoord werd, hebben verstaan. En zo langzamerhand moeten we constateren dat een gesprek, als na het Getuigenis op gang is gekomen, in jaren niet gevoerd is binnen de Hervormde Kerk, maar ook niet daarbuiten. In Hervormd Nederland verschenen meer dan 70 ingezonden stukken. Men heeft er op een bepaald moment een streep onder gezet maar er lagen nog dozen vol reacties, die niet meer gepaast zijn.

En dan, na de felle kritieken in de pers, die nu wat verstomd zijn, gaat het echte gesprek verder, op gemeente-avonden, op conferenties en in kringen. Het aantal aanvragen, voor sprekeburten is groot. En het is bepaald niet zo dat er alleen bijeenkomsten worden belegd in Hervormde gemeenten, en dan nog met name in Gereformeerde Bond gemeenten of Confessionele gemeenten, ook in de kerken naast de Hervormde Kerk wordt het Getuigenis besproken, zoals in de Chr. Geref. Kerk, in de Geref. Kerken (vrijg.), of ook in interkerkelijke samenkomsten. En overal is er intensieve belangstelling. En dan leert de ervaring mij persoonlijk — en het vergaart de andere ondertekenaars van het Getuigenis óók zo — dat de vele kritiek van de theologen op de bijeenkomsten in de gemeenten niet is terug te vinden. In de gemeenten is er de respons, daar is het Getuigenis in zijn diepste bedoeling verstaan en dankbaar verwelkomd. Ik geloof dat hier een aanwijzing ligt hoe ver de moderne theologen vaak zweven boven het vlak van de gemeente.

Het Getuigenis was bepaald niet gemakkelijk, het wilde immers een aantal theologisch gefundeerde signalen geven inzake punten, die momenteel zozeer omstreden worden, en dat moest gebeuren in compacte vorm, maar de gemeenten hebben er de religie in herkend, het geloof van de eeuwen. Uiteindelijk wordt in de gemeenten gevoeld dat we niet kunnen sterven en dus ook niet kunnen leven met een bepaalde visie op allerlei wereldvragen — hoe belangrijk die vragen ook kunnen zijn — maar dat het in de eerste plaats gaat om wat de inhoud van het geloof is, waardoor we rechtvaardig zijn voor God. En dan gaat het om het evangelie van Jezus Christus en Die gekruisigd.

Waarom hebben velen dan zo aangeschopt tegen die passages in het Getuigenis, waarin het persoonlijke van het geloof zo benadrukt werd dat de kerk weer zou moeten worden een ark van Noach, die redding en veiligheid biedt als de golven van het oordeel Gods over de wereld gaan? Is het soms omdat men het gevoel had betrappt te zijn, omdat men zelf aan de verkondiging van het evangelie, gericht op harten en levens, niet meer toekwam, en dat men derhalve gevoelde dat men in de prediking inderdaad de mensen in de kou liet staan? Vanwaar anders die felle reacties? Er schijnt een publicatie in de

maak te zijn, getiteld: „Naar de kerk, naar de ark, zei de dominee”. En direct na verschijning van het Getuigenis werd inzake die passage over de ark honend opgemerkt: „als wij in de kerk maar veilig zijn, dan kan de rest zeker wel naar de ver... lopen?” Nogmaals, vanwaar die felheid? Mag de kerk in haar verkondiging dan geen redding en veiligheid bieden? Die veiligheid en redding is overigens niet gelegen in het instituut als zodanig. Neen, die is alleen gelegen in de ark des Behouds, Jezus Christus, in het enige fundament, de rots der eeuwen. Daarom mag de kerk in de **verkondiging** redding en veiligheid bieden door te wijzen op Hem, die de enige grond van het behoud van mensen kan zijn. Ik geloof te mogen zeggen dat de felheid van velen alleen te verklaren is uit het feit dat men aan eigen gereformeerd verleden herinnert werd. En bovendien, de reacties uit de gemeenten hebben onthullend gewerkt. Daaruit is gebleken hoe erg het inderdaad wel is in de kerk met de prediking, alle vragen van de critici ten spijt om aan te wijzen waar er dan inderdaad zó gepreekt werd als in het Getuigenis is signaleerd. Alleen het feit dat er inderdaad in de prediking vaak stenen voor brood gegeven worden verklaart de geweldige respons die het Getuigenis kreeg. Want in feite gaf het Getuigenis niets nieuws. Het plaatste het oude belijden in de huidige geestelijke en kerkelijke crisis, en zo is het bepaald ook in de gemeenten verstaan.

De Gereformeerde Gezindte

Ik meen intussen dat één van de grote winstpunten van de laatste tijd is geweest dat de stem van de Gereformeerde Gezindte weer duidelijk geklonken heeft en dat met name in die Gereformeerde Gezindte alles wat door het Getuigenis is losgemaakt als een positieve zaak ervaren is. Het is geen stuk meer van zes mensen, of van nog eens dertien mensen erbij, die als eersten officieel adhesie betuigden. Het is ook geen Hervormd stuk, in de kerkelijke zin van het woord, neen het wil een gereformeerd stuk zijn en als zodanig wil het in de huidige kerkelijke en geestelijke crisis stem geven aan het gereformeerd belijden in de meest brede zin van het woord. Zo is het ook verstaan. Dat blijkt uit het feit dat het in kerken naast de Hervormde Kerk — ik stelde het al — ook brede aandacht heeft gekregen. Persoonlijk heb ik de vele reacties uit het geheel van de Gereformeerde Gezindte als een verkwikking ervaren, evenals de bijeenkomsten, die soms interkerkelijk van opzet waren, of door b.v. een Christelijk Gereformeerde gemeente of een gemeente uit een ander kerkgenootschap werden georganiseerd. Je ervaart uit dergelijke reacties op zulke bijeenkomsten iets van de noodzakelijke eenheid van de gereformeerde belijders. Er is de laatste tijd verschillende malen op gewezen dat het ideaal van de Gereformeerde Gezindte, waarover Groen van Prinsterer sprak, weer tot leven is gekomen. Als dat het geval is dan zou ik dat een bijzondere zaak vinden. We hebben samen te staan in de bressen, die thans geslagen worden. Het gaat in onze tijd om niets minder dan om de continuïteit met het belijden der vaders. Een breuk met het verleden dreigt en dat heeft consequenties voor het komende geslacht. Daar zijn we als het goed is als gereformeerde belijders allen bij betrokken. Laten we onze kerkelijke standpunten — waarvoor we allen willen staan, jawel! — maar eens wat relativeren en vanuit de eenheid van ons gereformeerd belijden, vanuit de Drie Formulieren van **Enigheid**, gezamenlijk staan voor één zaak: getuige zijn naar buiten en opkomen voor het goed recht, het alleen recht van een voluit bijbelse verkondiging, waarin de mensen geen stenen voor brood krijgen maar brood voor het hart.

Enkele weken geleden — u hebt het vorige week in ons blad kunnen lezen — bezochten de predikanten Den Boer, v. d. Hoef, Den Butter en Zijderveld, behorende tot drie verschillende kerken samen een predikantenconferentie in Leicester in Engeland. Uit hun impressies valt af te leiden dat het voor hen een verkwikking was om in de eenheid van hetzelfde belijden met broeders uit een ander land, die datzelfde belijden zijn toegedaan, ook behorend tot verschillende kerken bij elkaar te zijn. Ze hebben samen het Getuigenis, vertaald in het Engels, meegenomen, en nu reeds zijn er reacties, die erop wijzen hoe ook dáár de boodschap, die het Getuigenis wilde geven, een klankbodem heeft. De gemeenten worden thans overal aangevreten door een modern levensbesef, waarin geen plaats meer is voor God en Zijn Woord, voor de dingen van de eeuwigheid. Daarom hebben we allen te waken voor het reformatorisch erfgoed. Dat moet voor ons als gereformeerde belijders een gemeenschappelijke opdracht zijn. Dan mogen er best onderling ook bepaalde verschillen zijn. Die zijn er óók tussen de ondertekenaars van het Getuigenis onderling. Maar we vonden elkaar — van harte! — in dat wat we in dit Getuigenis hebben gezegd rondom het hart van de belijdenis. Dat was ook geen kwestie van wikken en wegen. Het ging spontaan en daarom geloof ik dat er iets in was van het werk van de Heilige Geest, die mensen uit verschillende achtergronden samen bracht om ook samen in éénheid des Geestes te spreken.

Ik geloof dat we in onze tijd als gereformeerde belijders weer de breedheid zullen moeten vinden van het waarlijk gereformeerde. Er is ook een zekere pluriformiteit binnen hetzelfde belijden. Niet ieder behoeft te zijn zoals wij zijn, wil hij er toch echt bijbehoren. We hebben samen te buigen voor hetzelfde Woord en dan komen wijzelf en de anderen er altijd in een gemeenschappelijke schuld onderuit. En verder, wat de verschillen betreft, er kan ook sprake zijn van een verschil van inzicht inzake bepaalde punten van het belijden, zonder dat dit tot onderlinge vervreemding behoeft te leiden. Ten tijde van de Dordtse Synode, zo verzekerde mij onlangs iemand, waren er wel twaalf verschillende richtingen in de kerk. Ik mag echter toch wel zeggen dat die Dordtse Synode nogal heel wat nagelaten heeft waarvoor het nageslacht dankbaar kon zijn. Misschien zijn er in de huidige Gereformeerde Gezindte wel méér dan twaalf stromingen: verschillende visies op het Verbond en andere punten van het belijden, verschillen in gewoonten en levensstijl (soms door de jaren gegroeid), bepaalde verschillen in geloofsbeleving (jarenlang door de prediking gevoed en gevormd). En toch, als het goed is herkennen en erkennen we elkaar, dwars door de verschillen heen, in het buigen voor hetzelfde Woord, en in het leven vanuit éénzelfde geloof.

Ik maakte pas een bijeenkomst mee van een vriendenkring, waar een dominee uit Engeland een hele avond sprak over het wezenlijke van het Christen zijn. De man was op latere leeftijd tot geloof gekomen en toen nog theologie gaan studeren en predikant geworden. Dan is het wonderlijk hoe je op zo'n avond de eenheid beleeft met iemand, die je niet eerder ontmoette, die ook in een heel andere kerkelijke situatie verkeert, met wie je ook misschien wel bepaalde verschillen hebt op zo'n moment eenvoudig niet tellen. Het zou een grote winst zijn wanneer we elkaar in onze tijd onbevengden tegemoet zouden kunnen treden, bezielt met hetzelfde élan om samen dienstbaar te zijn in Gods Koninkrijk. Wat dit betreft zijn er veel symptomen die op een keer ten goede wijzen. We zullen moeten bedenken dat het Koninkrijk Gods niet samen valt met onze groep of met onze kerk, het breekt dwars door groepen en grenzen, die evenzovele tekenen van onze schuldige verdeeldheid zijn, heen. Daarom moeten we als Gereformeerde Gezindte maar beginnen om de schuld van onze verdeeldheid ernstig te nemen en samen naar buiten en naar binnen te tonen dat we ons aan elkaar in het éne Woord verbonden voelen en zo ook van elkaar kunnen en willen leren. De tijd dringt.

KERKNIEUWS

Maastricht — Onze pogingen om predikanten te vinden die tijdens de vakantie van Ds. M. Bakker kunnen voorgaan in de diensten des Woords te Maastricht, hebben tot op heden schipbreuk geleden. Het waarnemen van een dienst door een predikant van een „naburige” gemeente stuit op het bezwaar van de grote afstand (de dichtstbijzijnde gemeente is Eindhoven, op een afstand van 80 km. Juist in de vakantietijd valt het de kleine kerkeraad zwaar vier zondagen achtereen leesdiensten te verzorgen. Wij verzoeken daarom de predikanten om, als het enigszins mogelijk is — bijv. doordat zij in Zuid-Limburg of in de nabijheid hiervan met vakantie zijn! —, op een of meer van de zondagen 24 juni, 2 juli, 9 juli en 16 juli in Maastricht te komen preken. Zij die aan deze oproep gehoor willen geven, gelieven zich in verbinding te stellen met br. F. van Buren, Scholtis van der Hardtstraat 3, Stein, telef. 04495-2078.

De raad der Geref. Kerk (vrijg.) te Maastricht.

Soemba-Borneo (8) — Wanneer de Heer Jezus afscheid gaat nemen van zijn discipelen, omdat Hij tot de Vader gaat (Joh. 14 e.v.), vindt Hij het niet vreemd dat de jongeren bedroefd zijn. Bijna 3 jaar zijn ze samen geweest en de Meester was er steeds met Zijn onderwijs, vele tekenen zagen ze en als ze ergens mee zaten, konden ze Hem zomaar vragen.

Hoe moest dat nu, als Hij er niet meer zou zijn? Ze dachten: dan zijn we echt als wezen in de wereld.

Maar daar behoeften ze geen zorg voor te hebben. Ze zouden een andere Helper (Trooster) van de Vader ontvangen; 'Hij zal u alles leren en u alles in herinnering brengen, wat Ik u gezegd heb.' Die Helper is de Geest der Waarheid en Hij zal van Mij getuigen. 'Maar ook jullie moet getuigen, want vanaf het begin ben je bij Mij' (Joh. 15 : 27). Wat een opdracht, getuigen zijn!

De discipelen hebben gedaan, wat hen gezegd is. Ze begonnen in Jeruzalem, op Pinksteren (Hand. 2 : 32, 3 : 15) en gingen verder de wereld in, zodat jaren later Petrus over dat getuige-zijn schrijven kan aan vreemdelingen, die overal verstrooid leven (1 Petr. 5 : 1). En het getuigenis was: 'God heeft ons het eeuwige leven gegeven en dit leven is in zijn Zoon' (1 Joh. 5 : 11).

Betaling abonnementsgelden

Op 1 april is de 16e jaargang van „Opbouw” begonnen.

Mogen we onze abonnees verzoeken hun abonnementsgeld zo spoedig mogelijk te storten op girorekening 2580477 t.n.v. Drukkerij „Steenbergen” te Zeist, met bijvermelding „voor Opbouw”.

Het abonnementsgeld bedraagt f 15,— per jaar; studenten betalen f 12,— per jaar; buitenland f 20,— per jaar, luchtpost f 40,— per jaar.

Bij voorbaat hartelijk dank.

De administratie

De Heilige Geest heeft de eeuwen door dat getuigenis door vele getuigen doen brengen. En ze wisten precies te vertellen, wát er gebeurd was en waarom. En wat dat allemaal betekende. De eerste getuigen hadden het allemaal zelf gezien en gehoord. En de predikers, die daarna kwamen, wisten door de Heilige Geest geleerd, dat wat ze als boodschap brachten, écht gebeurd was. Want het staat duidelijk in de Schriften. Ze wisten, wáár ze over spraken. Net alsof ze het zelf gezien hadden: Golgotha, de opstanding, de hemelvaart.

Zo gaan de getuigen ook nú nog de wereld door. In onze steden en dorpen, in Korea en Brazilië, in Zuid-Afrika en op Nieuw-Guinea, ook op Soemba en Borneo. Onze broeders dáár, geleerd door de Heilige Geest, vertellen onder de heidenen: zó is het; de verlossing van geesten, de bevrijding uit de oude adat, de vrijheid-van-leven op onze eilanden, ze is er alleen omdat de Heer Jezus gestorven is en opgestaan. Weet je hoe dat gebeurd is? Wel zo en zo. Hij is het Lam van God, dat de zonden van de wereld wégdraagt. Jullie zonden, ónze zonden. En Hij komt éénmaal terug en dan zullen wij Hem zien en Hem verheerlijken. We zullen dan feest vieren (2 Thess. 1 : 10). Mensen, gelóóft dat toch! Zó getuigen ze.

Zelfs van wat nog komen moet. Maar ze weten het zeker, immers de Heilige Geest getuigt in en met hen. En daarom is die prediking zo klemmend.

Want in die grote dag zal er nog een andere getuige opstaan, de koningin van Scheba. Die had namelijk gehoord, dat er in Jeruzalem zo'n wijze en rijke koning regeerde en daar wilde ze zelf wel eens kennis mee maken. Ze gelóófte die berichten en toen ze Salomo had ontmoet, erkende ze: het is meer dan waar wat ze mij over u hebben verteld (Matth. 12 : 42). Is het niet beschamend, dat zo'n heidense vorstin helemaal naar het Jodenvolk reist, omdat ze gehoor gaf aan een 'prediking'? Ze erkende de wáárheid van Gods werken, dáár in Salomo's grote rijk, in zijn tempelbouw, in zijn Spreukenboek.

Velen, die van de gróte koning, onze Heiland, horen door de prediking van de getuigen, nu al 20 eeuwen lang, en dat getuigenis in de wind slaan, zullen de confrontatie met die Arabische koningin niet overleven. Want ze hebben dat getuigenis over de koning-der-koningen veracht.

Zo heeft ons bidden, ook voor onze broeders en zusters op Soemba, zin. Laten we er toch veel bij de HERE op aandringen, dat zij échte getuigen mogen zijn, midden tussen hun stamgenoten. Dat ze heel eenvoudig mogen spreken over wat er gebeurd is voor hun verlossing. Om hun leven vrij te maken en bli¹. Want zendingswerk, ja het hoort er bij. Maar het heeft slechts zin, als het is een getuigen-van-onze-HERE. Als het gedrag wordt door ons aanhoudend bidden om de Heilige Geest, dat Dié dáár de predikanten, de goeroe's, de leden van de gemeenten 'alles leert en in herinnering brengt' wat de Here Jezus gezegd en gedaan heeft (Joh. 14 : 26).

Zoek gezin met kleine kinderen, om als

HULP VAN DE MOEDER IN DE HUISHOUDING

werkzaam te zijn.
Tot eind 1972.

Ben 19 jaar. Diploma kinderverzorging.

Dromedarisstraat 7, Nijmegen.
Tel. 08800-59064

Dan ga ik op tot Gods Altaren.
Wij hebben de verlossing in
ZIJN BLOED

Het heeft de Heere behaagd op 30 april 1972 na een kortstondige ziekte van ons weg te nemen, in de volle verzekerdheid des geloofs, mijn geliefde vrouw, onze moeder en grootmoeder

Anna van Driel geboren de Gram

op de leeftijd van 69 jaar.

Haar leven was één dienen.
Zij is verlost, God heeft haar welgedaan.

Bilthoven:
Roelof H. van Driel
Leidschendam:
Fam. Boer-van Driel
IJmuiden:
Fam. van Driel-Pothoven
Voorschoten:
Fam. Korpel-van Driel
Maarsse:
Fam. van Driel-Poel

Bilthoven, 30 april 1972
Noord Houtringelaan 60 (d'Amandelboom)

De teraardebestelling heeft vrijdag, 5 mei, te De Bilt plaatsgevonden.

Heden nam de Here tot Zich in heerlijkheid, in een vast geloof in haar Heiland, Die haar kocht en betaalde, mijn geliefde vrouw en onze lieve moeder en oma

JANTJE DE VRIES

geb. Veltman

1 Cor. 7 : 23.

Zij werd ruim 64 jaar.

Dokkum:
F. de Vries
Drachten:
Elte en Anneke de Vries
Kampen:
Jan en Ina de Vries
Raalte:
Fokke en Grietje Monsma
Hoogeveen:
Sietse en Ina Geertsema
en kleinkinderen.

Dokkum, 27 april 1972
Op de Keppels 39

De begrafenis heeft inmiddels plaats gevonden op zaterdag, 29 april, op de Algemene Begraafplaats te Dokkum.

De Here nam tot Zich onze lieve schoonzuster

JANTJE DE VRIES-VELTMAN

op de leeftijd van 64 jaar.

Echtgenote van F. de Vries.

1 Cor. 6 : 20a

Amstelveen:
S. A. de Vries
A. de Vries-Broekema
Groningen:
F. de Vries-Luurtsema
Emmeloord:
P. de Vries
J. de Vries-Geertsema

Dokkum, 27 april 1972

Te huur aangeboden in Enschede

WOONHUIS MET GARAGE,

7 slaapplaatsen.
Gedurende de maand juli.

Tel. 05420-60152